

3.

MEIE, KOHALIKUD, ARMASTAME VÄGA NEID VIIMASEID PÄEVI AJAST, mida siin Lahore'is kevadeks peetakse; päike, olgugi et palav, mõjub nõnda rahustavalt. Või peaksin ma ütlema, et see mõjub nõnda rahustavalt *meile*, sest teie, härra, paistate olevat jätkuvalt närviline. Loodan, et te ei pane mu sõnu pahaks, kuid see, kui sageli ja kui sihikindlalt teie silmad ümbrust seiravad – teie peas näib justkui tuksuvat pidev tik-tik-tik, kui te pilku ühest punktist teise liigutate –, meenutab looma, kes on söandanud oma urust liiga kaugele uidata ja pole nüüd, võõrasse ümbrusesse sattunult, enam kindel, kas ta on röövloom või röövsaak!

Kuulge, laske end nüüd lõdvaks ja unustage see tunne, et teid kui välismaalast pidevalt jälgitakse. Vaadake parem, kuidas varjud pikenevad. Varsti surevad nad basaari mõlemas otsas olevad väravad liikluseks ja Vanast Anarkalist saab jälle ainult jalakäijatele mõeldud koht. Tegelikult nad juba alustasidki sellega. Kas politsei arreteerib need rolleriga poisid? Ainult siis, kui nad kätte saab! Juba nad lipsavadki minema, lastes politsei eest edukalt jalga. Aga need poisid on ka viimased, kes seda teha jõuavad. Nagu te näete, on väravad nüüd lukus ja nende vahele jäänud avad liiga kitsad, et sealt mahuks läbi midagi suuremat kui inimene.

Ilmselt märkate peagi, et Lahore'i uuemad piirkonnad pole kuigi sobivad nendele, kes peavad liikuma jalgsi. Oma ruumikuses – täis avalikke parke ja laiui puiesteid – sunnivad need peale igivana, maapiirkondadest pärit hierarhia: sõitva inimese üleoleku kõndivast inimesest. Kuid siin, kus me praegu istume, ning veelgi vanemates linnaosades, mis jäävad meie ja Ravi jõe vahele, selle linna ummistunud, labürindisarnases südames, on Lahore palju demokraatlikumal kombel *linlik*. Tõepoolest, neis paigus on just inimene neljal rattal see, kel tuleb maha ronida ja rahvahulga osaks saada.

Nagu Manhattan? Jah, täpisealt! Ja see oli üks põhjus, miks New Yorki kolimine tundus mulle ootamatul kombel nagu kojutulek. Kuid leidis ka teisi põhjuseid: asjaolu, et taksojuhid rääkisid urdu keelt; et samosasisid ja kikerhernekarrid serveerivad toidukoht Pak-Punjab Deli jäi minu East Village'i korterist vaid kahe kvartali kaugusele; et ma sattusin Viendat avenüüd ületama samal ajal kui toimus paraad ja Lõuna-Aasia geide ja lesbide ühingu paraadsõidukile monteeritud kõlaritest kostis laul, mille saatel ma kunagi ühe sugulase pulmas tantsisin.

Metroovagunis jääb minu nahatoon tavaliselt värvigamma kesksaika. Tänavanurkadel küsivad turistid minult teejuhatust. Nelja ja poole aasta jooksul ei saanud minust kunagi ameeriklast, aga newyorklane sai minust *silmapiilkelt*. Kuidas? Ma tõstan häält? Teil on õigus – ma kipun muutuma sentimentaalseks, kui sellele linnale mõtlen. New Yorgile kuulub endiselt suur tükk minu südamest, mis, ma pean ütleva, on üsna tähelepanuväärne, kui võtta arvesse asjaolusid, mille tõttu ma linnast lahkuma pidin, kui olin seal elanud vaid kaheksa kuud.

Kahtlemata oli suur osa mu esialgsest NewYorgi vaimustusest ühte sulanud minu vaimustusega Underwood Samsonist. Mäletan seda imedega täidetud päeva, mil ma esimest korda sinna sisse astusin. Kabinetid kõrgusid kesklinna pilvelõhkuja 41. ja 42. korrusel – see oli kõrgem ehitis kui ükskõik millised kaks maja siin, Lahore’is, üksteise peale tõstetuna – ja kuigi ma olin varem lennanud lennukiga ja käinud Himaalajas, polnud miski mind ette valmistanud selleks vaatamänguks, *vägevuse tunnetuseks*, mis kaasnes sealset fuajeest avaneva vaatega. See, mõistsin ma, oli hoopis teine maailm kui Pakistan; minu jalge all paistsid suursaavutused tehnoloogiliselt kõige kõrgemale arengutasemele jõudnud tsivilisatsioonilt, mida meie liik on iialgi tundnud.

Sellal, kui ma teie riigis elasin, häirisid sellised võrdlused mind sageli. Tegelikult suutsid need rohkematki teha, kui lihtsalt häirida: need tekitasid minus kibestumust. 4000 aastat tagasi olid meil, Induse jõe tasandike inimestel, ruudustikukujulise tänavavõrguga linnad, mis võisid uhkustada maaaluse kanalisatsiooniga, samas kui Ameerika vallutajate ja koloniseerijate esivanemad olid kirjaoskamatud barbarid. Nüüd on meie linnad suuremalt jaolt planeerimata ebasanitaarsed segadikud ja Ameerikas on ülikoolid, mille igäühe sihtkapitalid on suuremad kui hariduse osa Pakistani riigieelarves. Selle määratu ebavõrdsuse meenutamine tekitas minus piinlikkust.

Kuid mitte tol päeval. Tol päeval ei mõelnud ma endast kui pakistanlasest, vaid kui Underwood Samsoni praktikan-dist ja minu firma muljetavaldav kontor tekitas minus *uhkust*. Oleksin nii väga tahtnud, et mu vanemad ja vend seda näeksid! Seisin tardunult paigal, süvenenud panoraami, kuid mitte

kauaks; peatselt pärast saabumist viidi kõik alustavad analüütikud sissejuhatavaks esitluseks nõupidamisruumi. Seal selgitas asepresident Sherman, kelle peanupp äsjasest raseerimisest siretas, meile üksipulgi lahti meie uue ringkonna eetose.

„Me oleme meritokraatia,“ ütles ta. „Me usume kõige paremaks olemisse. Teie olite parimad kandidaadid parimatest koolidest kogu riigis. Seetõttu te oletegi siin. Kuid meritokraatia ei lõpe värbamisega. Me hindame ja reastame teid paremuse põhjal iga kuue kuu järel. Te saate teada oma koha pingereas. Sellest sõltuvad teie boonused ja töökoht. Kui tulete hästi toime, saate tasutud. Kui ei, lendate ukse taha. Nii lihtne see ongi. Oma esimese hinnangu saate koolituse lõppedes.“

Tõepoolest lihtne. Vaatasin enda ümber ringi, et näha, kuidas kaaspraktikandid reageerivad. Neid oli seal lisaks minule viis ja neli neist istus kangelt tardunud valvelolekus; viienda selli, Wainwrighti hoiak oli vabam. Keerutades pliitsit sõrmede vahel moel, mis meenutas Val Kilmerit filmis „Top Gun“, kummardus ta minu poole ja sosistas: „Teise koha eest punkte ei saa, Maverick.“ „Sa oled ohtlik mees, Ice Man,“ vastasin talle, püüdes jäljendada mereväelenduri venivat kõnepruuki, seepeale irvitasime vastastikku.

Kuid kui sedalaadi kergemeelne aasimine kõrvale jätta, jäi töö juures vähe mahti lõbudele ja mängudele. Järgmise nelja nädala jooksul järgisid meie päevad järjekindlat rutiini. Hommikuti oli kolmetunnine seminar: üks moodul loenguseerias, mis püüdis endasse koondada tervet aastat ärikolledžis. Meid õpetasid professorid kõige mainekamatest ülikoolidest – rahandust õpetas näiteks üks naine Whartonist – ja testide tulemusi säilitati hoolikalt.

Lõunat söödi kohvikus; kana, pesto ja päikesekuivatatud tomatiga vrappide kohal seirasime enesekindlat pakilisust, mis kumas vastu meie ülemuste käitumisest. Pärast lõunat osalesime praktikumides, mis pidid meid tutvustama arvuti-programmidega nagu PowerPoint, Excel ja Access. Seal istusime poolringis ümber mahehääle juhendaja, kes nägi välja nagu raamatukoguhoidja; Wainwright ütles selle kohta „Meie Microsofti-pere“.

Ja viimaks, hilisel õhtupoolikul, jagati meid kahte või kolme meeskonda, et alustada seda, millest Sherman rääkis kui „pehmete oskuste koolitusest“. Need sessioonid sisaldasid rollimänge päriselus esinevatest olukordadest, näiteks sellest, kuidas suhelda raevunud kliendi või tõrksa finantsjuhiga. Meile õpetati, kuidas tunda ära teise inimese mõtte-laadi, võtta üle tema eesmärgid ja kasutada neid ära soovitud tulemuse saavutamiseks; seda võiks üsna hõlpsasti kirjeldada kui mentaalse äridžuudo üht vormi.

Ma näen, et meie koolituse põhjalikkus avaldab teile muljet. Mulle avaldas ka. See oli kinnitus süstemaatilisele pragmatismile – nimetage seda *professionaalsuseks* –, millele tugineb teie riigi edu nii paljudes valdkondades. Princetoni hõljus õppimise kohal loomingulisuse aura; Underwood Samsonis ei lükatud loomingulisust küll kõrvale – see oli endiselt olemas ja kõrges hinnas –, kuid see loovutas juhtpositsiooni *tõhususele*. Maksimaalne tulu oli maksiim, mille juurde me ikka ja jälle tagasi pöördusime. Õppisime asju tähtsuse järjekorda panema, et määrata liikumissuunda, mis oleks kõige kasutoovam, ja seejärel end sihikindlalt pühendama eesmärgi saavutamisele.

Kuid mu heietused võivad teile vahest kuivavõitu tunduda! Ma ei taha sugugi öelda, et ma ei nautinud tutvumist rahanduse kõrgmaailmaga. Otse vastupidi, ma nautisin seda väga. Tundsin end suutelisena kõigeks ja pealegi avanes minu ees igasugust laadi uusi võimalusi. Toon teile näite: esinduskulud. Kas teate, kuivõrd meeliülendav on saada krediitkaart ja kuulda, et sinu ettevõtte maksab kinni kõik tööga seotud eined ja meelelahutuse? Andestage mulle: muidugi te teate seda, lõppude lõpuks olete siin ju äriasjus. Aga minu jaoks, kes ma olin kahekümne kahe aastane, oli see kogemus ilmutuslikku laadi. Võisin soovi korral viia kolleegid pärast tööd napsi võtma – seda tegevust liigitati „järelkasvu harimiseks“ – ja karistamatult kulutada tunni aja rohkem, kui mu isa terve päeva jooksul teenis!

Nagu võite ette kujutada, kasutasime meie kui järelkasv regulaarselt ära võimalust üksteist harida. Mäletan esimest õhtut, mil me seda tegime – läksime Royaltoni baari 44. tänaval. Tol korral tuli Sherman ise kaasa ja tellis meie vastuvõtmise tähistamiseks pudeli aastakäigušampanjat. Vaatasin meid, kui me tõstsime klaasid üksteise auks. Kaks minu viiest kolleegist olid naised, Wainwright ja mina ei olnud valgenahalised. Me olime imeliselt mitmekesised ... ja samas ei olnud ka me kõik, Sherman kaasa arvatud, olime tulnud samadest eliitülikoolidest – Harvardist, Princetonist, Stanfordist, Yale'ist –, me kõik kiirgasime enesekindlat iseendaga rahulolu ja keegi meist polnud lühikest kasvu ega ülekaaluline.

Tookord rabas mind – ei, ma pean olema aus, see rabab mind *praegu* –, et püगतud peaga ja lahinguvorm seljas oleksime olnud peaaegu eristamatud. Ehk kerkis midagi sarnast

ka Wainwrighti mõtteisse, sest ta pilgutas silma ja ütles mulle, nagu selgus, üsna ettenägelikult: „Hoia ennast tumeda poole eest, noor Skywalker.“ Tal oli kalduvus tsiteerida fraase populaarsetest filmidest, just nagu minu ema tsiteeris Faizi ja Ghalibi luuletusi. Ent ma kahtlustan, et see „Tähesõdadele“ tehtud vihje oli mõeldud naljana, sest silmapilgu pärast hakkas ta, nagu mina, ja nagu me kõik, täie innuga jooma.

Sherman lahkus, kui šampanja otsa sai, kuid käskis meil jätkata senikaua kui süda lustib ja saata arve Underwood Samsonile. Nii me ka tegime, tuigerdades tänavale alles kesköö paiku. Wainwright ja mina sõitsime taksoga südalinna. „Kuule, mees, kas sa *kriketit* jagad?“ uuris ta minult. Küsisin, mida ta silmas peab. „Mu isa on selle järele hull,“ vastas ta. „Ta on pärit Barbadoselt. Lääne-India Pakistani vastu oli“ – ja sel hetkel läks ta üle Kariibide-pärasele laulvale kõneviisile – „parim kuramuse testmatš, mida ma näinud olen.“ Naersin. „See pidi juhtuma kaheksakümnendatel,“ ütlesin ma. „Praegu pole kumbki meeskond kaugeltki nii hea.“

Olime mõlemad näljased ja ma panin ette teha vahepeatus Pak-Punjab Delis. Mees leti taga tundis mu ära; ta oli mulle pakkunud tasuta einet tol hommikul, kui ma mainisin, et täna on mu esimene tööpäev. „Mu sõber“, lausus ta, sirutades käed tervituseks laiali. „*Jenaab*,“ vastasin kummardades, „kas te kunagi kodus ei käigi?“ „Mitte piisavalt,“ lausus ta. „Seekord ma maksan igal juhul,“ ütlesin talle, tõmmates välja krediitkaardi ja nõjatudes ettepoole – ühtaegu vandeseltslaslikult ja purjuspäiselt – et lisada: „Esinduskulud ...“ Ta raputas pead ja üleväsinud taksojuhtide silmanähtavaks

meeleheaks teatas mulle, et tal on kahju ja ma võin alati maksta hiljem, kui mul praegu raha pole, aga American Expressi ta vastu ei võta.

Kuigi me rääkisime urdu keeles, näis Wainwright olukorda mõistvat. „Mul on sularaha,“ ütles ta. „See kraam näeb isuäratav välja.“ Mul oli hea meel, et ta seda arvas; meie toit, nagu te kindlasti olete oma siinviibimise aja jooksul taibanud, on asi, mille üle meie, Lahore'i elanikud, suurt uhkust tunneme. Enamgi veel, kui keegi kostitab sind toiduga, on see märk sõprusest, mis avab ukse vastastikust heldust täis suhtesse; ja viisteist minutit hiljem, kui nägin sõrmi lakkuvat Wainwrighti, kes oli taldrikult hävitanud viimsegi purukese, teadsin ma, et olen leidnud kontorist sugulashinge.

Aga miks te eemale tõmbute? Oo jaa, see kerjus on tõesti üks erakordselt õnnetu tegelane. Võib vaid oletada, milline *õnnetuste rida* on teda nõnda hullusti moonutanud. Ta tuleb teie juurde, sest te olete välismaalane. Kas annate talle midagi? Ei? Väga tark tegu; kerjuseid ei tohi tagant õhutada ja, teil on õigus, palju parem on annetada heategevusele, mis võitleb vaesuse põhjustega, kui temale, olendile, kes on pelgalt üks sümptom. Et mida ma teen? Ulatan talle paar ruupiat – ekslikult ja vanast harjumusest muidugi. Kas näete, ta palvetab meie heaolu eest, ja juba ta lähebki oma teed.

Rääkisin teile Wainwrightist. Järgnenud nädalate jooksul sai selgeks, et ta oli tugev pretendent esikohale meie pingereas. Kõik me, analüütik-praktikandid, olime loomult konkurentsialtid – pidime olema, et saada hindeid, mis lubaksid Underwood Samsonil meid üldse vastu võtta –, kuid Wainwright oli seda veidi varjatumal moel. Ta oli sõbraliku

loomuga ega tunnistanud pimesi ühtki autoriteeti ning selle tagajärjel meeldis peaaegu kõigile. Kuid mul polnud vähi-
matki kahtlust, et mu sõber oli ka erakordselt andekas: tema
esitlused olid tähelepanuväärselt selged, ta oli suhtlustree-
ningutes kõigist parim ja tal jagus vaistu leida kaasusest üles
kõige olulisem.

Loodan, et te ei pea mind häbituks, kui ütlen, et ka mina
paistsin teiste seast silma. Jalgpalluripäevilt olin säilitanud tea-
tud laadi kontrollitud agressiivsuse – pange tähele, mitte sõja-
kuse – ja rakendasin selle oma eduihaluse vankri ette. Kuidas?
Noh, ma töötasin kõvasti – kahtlustan, et kõvemini kui tei-
sed, sain hakkama vaid paaritunnise ööunega – ja kuulasin iga
õppeloengut ülimalt keskendumisega. Juhendajad tegid minu
püsivusest sageli heakskiitval toonil juttu. Veelgi enam, minu
loomuomane viisakus ja formaalsus, mis vahetevahel muutus
kaaslastega suhtlemisel takistuseks, osutus selle töö kontekstis,
kust ma ennast leidsin, ideaalselt sobivaks.

Olen hiljem juurelnud, miks minu maneerid vanema-
tele kolleegidele nii väga meeldisid. Ehk oli asi mu kõne-
viisis: nagu Pakistan, on ka Ameerika endine Inglismaa
koloonia ja seetõttu on loogiline, et inglispärane aktsent võib
teie maal seostuda jõukuse ja võimuga samamoodi, nagu see
on minu maal. Ehk võis mind meeldivamaks teha ka minu
suutlikkus tegutseda hierarhilises keskkonnas ühekorraga nii
lugupidamise kui eneseaustusega, mis on asi, mida Ameer-
rika noortele, erinevalt nende Pakistani eakaaslastest, harva
õpetatakse. Mis iganes seda ka põhjustas, olin teadlik eelisest,
mille kinkis mulle võõramaisus, ja püüdsin seda ära kasutada
nii palju kui sain.

Minu kõrge hinnang Wainwrighti ja mu enda sooritusele sai kinnituse, kui praktikandid iga-aastasele suvepeole sõiduks kahte kolmeliikmelisse gruppi jagati. Üks grupp, kuhu kuulusime ka meie Wainwrightiga, sõitis peole limusiinis koos meid värvanud tegevdirektor Jimiga; teine grupp sõitis koos Shermaniga, kes asepresidendi ametis seisis Underwood Samsoni panteonis veidi madalamal astmel. Kuna meie firmas ei toimunud midagi juhuslikult, teadsime kõik, et see on kindel märk.

Koos meiega sõitsid limusiinis mõned partnerid ja asepresident ühest Jimi meeskonnast. Kõik hakkasid lobisema – kõik peale Jimi ja minu. Jim jälgis vestlust vaikides. Siis heitis ta vilksamisi pilgu minu suunas ja ma pidin silmad ära pöörama, et ta ei näeks *mind teda* jälgimas. Kuid ta jätkas oma pingsal, läbitungival moel minu silmitsemist, kuni viimaks lausus: „Sa oled valvas tüüp. Kas tead, millest see tuleb?“ Raputasin pead. „See tuleb tundest, et sa viibid võõras keskkonnas,“ vastas ta. „Usu mind. Ma tean.“

Pidu toimus Jimi kodus Hamptonis, võrratus paigas, mis viis mu mõtted „Suure Gatsby“ peale. See asus mere ääres, kaitsva luitevalli taga nõlvakul, ja seal oli bassein, tenniseväljak ja ülestõstetud seintega peotelk, mis oli napsivõtmiseks ja tantsimiseks püstitatud ühte muruplatsi serva. Svingbänd alustas mängimist kohe meie saabudes ja mu nina ütles, et parasjagu grillitakse steike ja homaare. Wainwright näis viibivat täiesti omas elemendis: ta võttis ühe partneri käevangu ja peatselt keerlesid nad muusika taktis. Vaatasime neid üheskoos kõrvalt, kokteiliklaasid käes.

Mõne aja pärast astusin peotelgist välja värsket õhku

hingama. Päike oli looja läinud ja ma nägin majade tulesid kauguses piki rannajoone kaart vilkumas. Lained sosisklesid rannale jõudes, tuletades sellega meelde mitte väga ammust Kreeka-reisi. Meri oli mulle alati tundunud kaugel, toretsev ja täis seiklusi, ent nüüd oli see saamas peaaegu tavaliseks osaks minu elust. Kui palju oli muutunud nelja aastaga, sest-peale, kui ma Lahore'ist lahkusin!

„Ma mäletan oma esimest Underwood Samsoni suvepidu,“ ütles hääl mu selja taga. Pöörasin ringi, seal seisis Jim. Ta jätkas: „See oli imepärane õhtu, nagu tänanegi. Grill küpsetas, muusika mängis. Meenutas mulle mingil põhjusel Princetoni, seda, kuidas ma sinna sisse saades end tundsin. Mõtlesin, et mul poleks midagi selle vastu, et ühel päeval ise Hamptonsis maja omada.“ Naeratasin; Jim tekitas tunde, nagu kuuleks ta sinu mõtteid. „Ma tean, mida te silmas peate,“ laususin. Jim lasi oma pilgul rännata üle vee ja mõnda aega seisime vaikides. Siis küsis ta: „Oled sa näljane?“ „Jah,“ vastasin. „Tore,“ lausus ta heakskiitvalt ja patsutas samas mind õlale – see oli ebaharilik, läbikaalutud žest – ning juhtis mind tagasi sisse.

Õhtu edenedes leidsin end soovimas, et Erica oleks seal. Te mõtlete, et mis temast oli saanud? Ei, ma polnud teda unustanud – ta moodustas suure osa minu New Yorgi elust ja ma pöördun peagi tema juurde tagasi. Hetkeks tahaksin siiski vaid möödaminnes mainida, et Jimi maja oli nõnda vaimustav, et minu meelest oleks see võinud muljet avaldada *isegi* Ericale. Ja see, nagu te varsti mõistate, ütleb väga palju.

Nädal hiljem, kui analüütikute koolitus hakkas lõpule lähenema, kutsus Jim meid ühekaupa oma kabinetti. „Niisiis, kuidas sa enda arvates hakkama said?“ küsis ta minult. „Üsna

hästi,“ vastasin. Ta naeris. „Sa said hakkama paremini kui üsna hästi,“ teatas ta. „Sa oled oma grupis esimene. Sinu juhendajad ütlevad, et sinus on peidus tubli annus võitlejat. Ära seda häbene. Anna talle voli. See võib sind veel kaugele viia.“ Olin tohutult meelitatud, kuid ei teadnud, mida öelda. „Mul on üks projekt tulemas,“ jätkas Jim. „Muusikaäri. Filipiinid. Tahad kaasa lüüa?“ „Kindlasti tahan,“ vastasin. „Täna teid.“

Jimi kabinetist lahkudes leidsin eest Wainwrighti, kes mind ootas. „Seekord jäin ma teiseks,“ ütles ta naeratades. „Järelikut tulid sina esimeseks. Ja selle põhjal, kuidas sa särad, võib arvata, et mul on õigus.“ „Mul vedas,“ vastasin talle. „Mitte nii väga,“ sõnas tema, pannes käe mulle ümber õlgade. „Sa pead mulle napsi välja tegema.“

Jah, sel hetkel olin ma õnnelik. Kümblestin soojas edusäras. Miski ei valmistanud mulle muret – ma olin noor newyorklane ja terve linn oli minu jalge ees. Kui kiiresti see kõik pidi muutuma! Minu maailm pidi teisenema, täpselt nagu see turg meie ümber on teisenenud. Vaadake, kui kärmelt on nad kõik need lauad tänavale toonud. Rahvahulgad on asunud jalutama seal, kus vaid paar minutit tagasi müürises liiklus. Praeguse vaatepildi põhjal võiks arvata, et Vana Anarkali näeb *alati* selline välja, kellaajast hoolimata. Aga meie, härra, kes me oleme siin juba mõnda aega istunud, meie teame ju paremini, kas pole? Jah, me oleme siitkandi hiljutise ajalooga pisut lähemalt tuttavad ja see, kui ma tohin avaldada oma tagasihoidlikku arvamust, annab olevikule sootuks täpsema vaatenurga.